

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА

REFERENCES

1. Belanova, R.A. (2021). Humanizatsiia ta humanitaryzatsiia osvity v klasychnykh universytetakh (Ukraina – SShA). [Humanization and humanitarianization of education in classical universities (Ukraine – USA)]. *Monograph*. Kyiv, 216 p. [in Ukrainian].
2. Bekh, V.Ya. (2000). Henezys sotsialnoho orhanizmu krainy [The genesis of the country's social organism]. *Zapori-zhzhia*, 288 p. [in Ukrainian].
3. Bychko, A.K. & Bychko, I.V. (1997). Fenomen ukrain-skoï intelihentsii [The phenomenon of the Ukrainian intelligentsia]. *Drohobych*, 115 p. [in Ukrainian].
4. Huberskyi, L., Andrushchenko, V. & Mykhalchenko, M. (2002). Kultura. Ideolohiia. Osobystist: metodoloho-svitohliadniy analiz [Ideology. Personality: Methodological and outlook analysis]. Kyiv, p. 56. [in Ukrainian].
5. Kant, I. Kritika chistogo raz uma [Critique of pure reason]. *Works*. Vol. 3., p. 287.
6. Lutai, V.S. (2000). Synerhetychna paradyhma yak filo-sofsko-metodolohichna osnova formuvannia svitohliadiv XXI stolittia [The synergetic paradigm as a philosophical and methodological basis for the formation of worldviews of the 21st century]. *Philosophy of education of the 21st century: problems and prospects: Methodol. Seminar*, November 22, 2000: Coll. sciences, works. (Ed.). V. Andrushchenko. Kyiv, 2000. Vol. 3. p. 102. [in Ukrainian].
7. Lutai, V.S. (1996). Filosofiia suchasnoï osvity (nav-chalniyi posibnyk) [Philosophy of modern education (study guide)]. Kyiv, 256 p. [in Ukrainian].
8. Orteha-i-Hasset, X. (1993). Novi symptomy [New symptoms]. *Readings from the history of philosophy: In the 6th book. Book 6: Foreign philosophy of the 20th century*. Kyiv, p. 156. [in Ukrainian].
9. Prolieiev, S.V. (1992). Dukhovnist i buttia liudyny [Spirituality and human being]. Kyiv, 112 p. [in Ukrainian].
10. Pukhovska, L.P. (1997). Profesiina pidhotovka vchy-teliv u Zakhidnii Yevropi: spilnist i rozbizhnosti [Professional training of teachers in Western Europe: commonalities and differences]. *Monograph*. Kyiv, 180 p. [in Ukrainian].
11. Romanenko, L. (1998). Osvita yak ob'iekt sotsialno-filosofskoho analizu [Education as an object of socio-philosophical analysis]. *Dnipropetrovsk*, 342 p. [in Ukrainian].
12. Savchenko, O.Ya. (2002). Dydaktyka pochatkovoï shkoly [Didactics of primary school]. Kyiv, pp. 342–346. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.04.2023

УДК 373.3:811.161.2'367.4(07)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282819>

Анна Сосюк, кандидат педагогічних наук (доктор філософії), доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА

У статті визначено методичний аспект дієслова як морфологічної одиниці мови у початковій школі; з'ясовано ключові чинники, що впливають на формування та розвиток текстотворчих умінь у процесі використання елементів опису дії у навчальних текстах; доведено важливість дієслова під час аналізу текстів і створення власних зв'язних висловлювань, як основного компонента розвитку мовлення; визначено оптимальну систему відбору вправ, які сприяють підвищенню динаміки створення власних текстів залежно від стилю мовлення.

Ключові слова: мовленнєва діяльність; дієслово; опис; елемент дії; текст; текстотворчі уміння.

Лім. 8.

Anna Sosiuk, Ph.D. (Pedagogy), (Doctor of Philosophy), Associate Professor,
Associate Professor of the Theory and Methods of Primary Education Department,
Rivne State Humanitarian University

LINGUISTIC PRINCIPLES OF THE FORMATION OF TEXT-CREATING SKILLS IN PRIMARY GRADE STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING THE VERB

Formation skills of the text of primary school children is an important aspect in the initial link of education as the priority tasks of child language development is, above all, the accumulation of vocabulary, ability to analyze texts and learning from examples reflect express their thoughts orally and in writing. According to the State standard content, scope and level of education in primary school, we note that broadcasting is the epitome, the implementation of language that reveals itself only in speech and only after it fulfills its communicative purpose. If it is – a means of communication, the language – produced this way method of communication, which is inherent in a logical and consistent expression, resulting in text.

The verb is the integral component of the sentences or text that reflects the action that takes an object or person and promotes expression of the text. The degree of detail and awareness action denoted by the verb, the clearer the more action sequences performed by the person or object. Action is an indicator of the existence of the actual object or phenomenon, they analyzer unit displayed language. Every object or phenomenon has a clear set of actions aimed at mastering student literacy and speech patterns correctly display text depending on the style of speech. These features contribute to the formation of appropriate lexical-semantic groups of words that are verbs semantic basis as part of the language.

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА

Verb – part of speech, expressing constant (static) effect subject, grammatically shown in terms of person, number and time. Systematic work on verbs in the text shows the growth dynamics study of language as a verb, verb formation abilities change at times and persons, the use of verb forms in sentences and coherent statements, preparation of texts with these verbs teacher, work on deformed text redesign educational texts by replacing the verb forms, according to the task.

So, working on educational texts, younger students gain knowledge of the verb as morphological unit of language, enrich their own texts in different verbal forms in certain time reality and enrich their vocabulary than ensure the implementation of the communicative function of language as the basis for the entire course “Ukrainian language” and process of creating the text in primary school.

Keywords: *speech activity; verb; description; action element; text; text creation skills.*

Постановка проблеми. Свідоме оволодіння мовою як засобом комунікації можливе лише за рахунок цілісного застосування знань з граматики, орфоєпії, словотвору та мовного лексичного складу, а також за допомогою створення власних текстів та їх комплексного аналізу.

Важливим аспектом початкової ланки освіти є процес формування текстотворчих умінь у здобувачів освіти, оскільки актуальними завданнями розвитку мовленнєвого середовища школяра є: висловлення власних думок в усному та писемному мовленні; накопичення лексичного запасу; аналіз навчальних текстів на основі набутого досвіду.

Згідно з Державним стандартом, змісту, обсягу й рівня початкової освіти варто зауважити, що мовлення є втіленням, реалізацією системи мови, яка виявляє себе тільки у мовленні і тільки через нього виконує своє комунікативне призначення. Якщо мова – це засіб спілкування, то мовлення – вироблений цим засобом спосіб спілкування, якому властиве логічне та послідовне висловлення думок, наслідком чого є текст [1, 67].

Аналіз основних досліджень. Питання багатоаспектності вивчення розвитку мовлення, зокрема в контексті процесу текстотворення розглядали такі науковці: психологічні засади розвитку мовлення (Л. Виготський, О. Лурія, В. Ляудис, І. Негуре); комунікативний аспект вивчення мови (М. Вашуленко, Л. Варзацька, В. Мельничайко, М. Пентиліук); лінгвістичний аспект (Л. Булаховський, В. Горпинич, І. Ковалик, М. Плющ, В. Русанівський); культура мовлення (Н. Бабич, Б. Головін, Л. Мацько); розробка мовного компоненту загальноосвітньої підготовки учнів (О. Біляєв, М. Вашуленко, К. Пономарьова, Н. Сіранчук, М. Пентиліук, М. Рамзаєва, О. Хорошківська, Н. Пашківська); накопичення лексичного запасу учнями початкових класів (Л. Варзацька, Н. Гавриш, Н. Голуб, Л. Кулибчук, Л. Мацько); мовленнєвий розвиток здобувача початкової ланки освіти (Л. Кулибчук, Н. Сіранчук, М. Наумчук, Г. Передрій, В. Шляхова, Н. Голуб, Н. Гац, В. Собко,).

Мета статті – визначити основні лінгвістичні засади формування текстотворчих умінь в учнів початкових класів у процесі вивчення дієслова.

Виклад основного матеріалу. Для нашої розвідки цікавим є дослідження функціонально-семан-

тичного підходу до вивчення морфології, а саме, аналіз А. Загнітко морфологічних категорій дієслова на основі комунікативної та когнітивної функції мови. Провідні науковці І. Вихованець, К. Городенська, М. Мірченко, М. Калько зосереджують науковий пошук на розв’язанні складних процесів міжчастиномовної та внутрішньокатегорійної взаємодії, виявлення сутності зв’язків *морфології, синтаксису та словотвору*, що є основою дослідження формування текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова в початковій школі.

Дієслово є носієм динамічної предикативної ознаки, яка функціонально зумовлена лексичними і граматичними елементами його словотвірної структури.

Без активної взаємодії особової семантики з самою семантичною структурою лексеми не може вибудовуватись дієслово. Окреслена частина мови асоціюється постійно з ознакою присудковості, що загалом відповідає його семантиці і синтаксичній спеціалізації в ядерній площині, яку створюють особові форми [3, 301]. А. Загнітко стверджує, що дієслову існує лише завдяки його приєднанню до предикату та реалізації його властивостей. Специфіка дієслова у предикативній функції зумовлює всю систему його категорійних значень і реалізацію просторово-часової стратифікації денотативного змісту речення щодо особи мовця, на що спрямовані первинні функції форм часу, способу, виду дієслова [3, 302].

На думку С. Яворської “головне завдання уроків української мови – навчити дітей змістовно, логічно й чітко висловлювати думки, виробити необхідні навички грамотного письма” [8].

Згідно з нашим дослідженням *дієслово розглядається, як центральний клас ознакових слів, що виражають дії, процеси та стани, виступають організаційним ядром елементарного простого речення, мають активну й широкую валентність, найбільший набір морфологічних категорій і виконують у реченні основні формально-синтаксичні функції – присудка та головного члена односкладного речення.*

В українській мові розрізняють три групи дієслів, залежно від реалізації його виду: парновидові, непарновидові та двовидові.

Парновидові – парні, співвідносні за видовою ознакою в межах видової пари дієслова. Наприклад: *підсмажити – підсмажувати, підпорядкувати –*

підпорядковувати, випити – випивати, привезти – привозити.

Непарновидові – непарні, неспіввідносні за видовою ознакою дієслова. Наприклад: – дієслова на позначення професійної і непрофесійної діяльності людини *вчителювати, лікарювати, маклерувати*; – дієслова зі значенням мовлення, мислення *думати, мислити, міркувати, гадати*; – дієслова зі значенням звучання, звукового вияву кого-небудь *пиццати, сиччати, вити, курликати, кукурікати, мукасти, шипіти*; – дієслова різноспрямованого руху *бігати, возити, водити, ходити, їздити, літати, плавати.*

Процес текстодослідження розглядає категорію стану дієслова як *морфолого-словотвірної-синтаксичний* аспект. Його зміст полягає на опозиції граем з значеннями перехідної дії та результативного стану, типовими представниками яких є відповідно перехідні дієслова із семантикою дії та аналітичні дієслова, що передають результативний стан як наслідок виконання дії і виражені предикативно вжитими пасивними дієприкметниками доконаного і недоконаного виду або предикативними формами на *-но, -то*, які відіграють ключову роль у доборі експериментальних граматики-стилістичних вправ [2, 246].

Категорія часу є однією з центральних власнедієслівних граматичних форм, яка разом з іншою центральною категорією способу передає основну синтаксичну категорію речення – предикативність, яка активно використовується в експериментальній системі вправ щодо формування в учнів початкових класів структурно-композиційних та граматики-стилістичних вмінь у процесі вивчення дієслова. Щодо моменту мовлення дієслова реалізуються у трьох граматичних формах *теперішнього, минулого і майбутнього* часу. Вони передають часову послідовність подій, явищ, які відбувалися, відбуваються та відбудуться в об'єктивній дійсності щодо моменту мовлення та є цікавими для нашого дослідження.

Значення граєми теперішнього часу передають відповідні закінчення особової парадигми. У дієсловах I дієвідміни вживаються такі закінчення: 1 ос. одн. *-у* (графічно *-у, -ю*) (*пиш-у, співа-ю*), 2 ос. одн. *-еш (-еш)* (*пиш-еш, співа-еш*), 3 ос. одн. *-є (-є)* (*пиш-є, співа-є*), 1 ос. мн. *-ємо(-ємо)* (*пиш-ємо, співа-ємо*), 2 ос. мн. *-ете(-ете)* (*пиш-ете, співа-ете*), 3 ос. мн. *-уть(-ють)* (*пиш-уть, співа-ють*), у дієслів II дієвідміни: 1 ос. одн. *-у(-ю)* (*ліч-у, кро-ю*), 2 ос. одн. *-иш (-иш)* (*ліч-иш, кро-иш*), 3 ос. одн. *-ить(-ить)* (*ліч-ить, кро-ить*), 1 ос. мн. *-имо (-імо)* (*ліч-имо, кро-імо*), 2 ос. мн. *-ите(-ите)* (*ліч-ите, кро-ите*), 3 ос. мн. *-ять (-ять)* (*ліч-ять, кро-ять*).

Розрізняють *власне-теперішній*, або *теперішній актуальний*, і *невласне-теперішній*, або *теперішній неактуальний стани*, що збігаються з моментом мовлення. *Власне-теперішній* час позначає дії та стани, які, збігаючись із моментом мовлення, майже

не виходять за його межі. *Невласне-теперішній* час виражає дії, процеси та стани, які тільки певною мірою збігаються з моментом мовлення, але при цьому виходять в різні відрізки часу до і після цього моменту. Згідно з означеними вище твердженнями, можна сказати, що відповідну частину не-власне-теперішнього часу становить власне-теперішній час. Обидва різновиди є прямим, абсолютним використанням форм теперішнього часу недоконаного виду.

Постійний теперішній означає дії, процеси і стани, що відбуваються в момент мовлення, а також в усі періоди часу й після моменту мовлення. Він охоплює ті дії, процеси та стани, які визначають постійні закономірності або особливості чого-небудь (пор.: *Уранці сонце сходить, а ввечері – заходить; Земля обертається навколо своєї осі; Скло б'ється; Панір рветься*), колективний досвід (*Рука руку миє; Тиха вода греблю рве; Суха ложка рот дере*) або використовуються як коментування дій у сценічних ремарках (*Майдан. Гойдалка. За майданом село. Дівчата водять танок і співають* (О. Олесь); *Середина Семенової хати. Семен і Іван сидять край столу, Одарка порядує біля печі* (М. Кропивницький).

Граєма *минулого* часу виражає об'єктивно реальні дії, процеси та стани, що відбувалися (виявлялися) або відбулися (виявилися) в певний часовий проміжок до моменту мовлення. Наприклад: *Шевченко завжди з вами, бо не видно кінця його пісні, яка перелилася в нові, могутні мелодії борців за світлу будучину, і немає кінця його славі, бо вона заплелася в нову, гарячу славу труда і подвигів народу рідного* (А. Малишко).

Минулий час виступає у формі недоконаного й доконаного виду. Дієслова минулого часу недоконаного виду передають тривалі, повторювані дії, процеси та стани, розчленовані або нерозчленовані, що відбувалися у певний проміжок часу до моменту мовлення. Наприклад: *Під твоїм високочолім небом Гартував я душу молоду* (В. Симоненко).

Форми минулого часу утворюються від основи інфінітива за допомогою суфіксів, вживання яких залежить від їхньої родової ознаки та фонемного кінця основи. Так, для творення форм чоловічого роду від основ на голосну фонему використовується суфікс *-в*, а від основ на приголосну фонему – суфікс нульовий. Наприклад: *чита-ти, чита-в, носи-ти, носи-в, білі-ти, білі-в, крикну-ти, крикну-в; біг-ти – біг-Ø, пек-ти – пік-Ø, вез-ти – віз-Ø*. Форми жіночого та середнього роду, а також форма множини незалежно від фонемного характеру основи інфінітива утворюються за допомогою суфікса *-л-*, пор.: *чита-л-а, -о, -и; носи-л-а, -о, -и; білі-л-а, -о, -и; крикну-л-а, -о, -и; біг-л-а, -о, -и; пек-л-а, -о, -и; вез-л-а, -о, -и* [2, 253].

Граєма *майбутнього* часу виражає дії, процеси та стани, які є реальними тільки з погляду мовця.

Саме він переносить їх у часовий план після моменту мовлення. Наприклад: *Я на вбогім сумнім перелозі Буду сіять барвисті квітки, Буду сіять квітки на морозі, Буду лить на них сльози гіркі* (Леся Українка).

Система форм майбутнього часу доконаного виду має спільні засоби вираження з формами теперішнього часу, пор.: *біж-у – прибіж-у, біж-ши – прибіж-ши, біж-ть – прибіж-ть, біж-имо – прибіж-имо, біж-те – прибіж-те, біж-ть – прибіж-ть*.

У дієслів минулого часу та умовного способу особове значення виражене синтаксичним (аналітичним) способом: на відповідне значення особи вказує особовий займенниковий іменник. Наприклад: *я писав (написав), ти писав (написав), він писав (написав), вона писала (написала), воно писало (написало); я писав би (написав би), ти писав би (написав би), він писав би (написав би), вона писала б (написала б), воно писало б (написало б)*.

Істотний вплив на розроблення експериментальних вправ має категорія особи, яка членується на три грами: граму першої особи, граму другої особи та граму третьої особи. Значення суб'єкта повідомлення передає перша особа, адресата повідомлення – друга особа, об'єкта повідомлення – третя особа. Проте в умовах контексту особові форми можуть набувати вторинних значень. Це стосується першої та другої особи, коли вони виражають узагальнене значення. Наприклад: *Моя хата скраю, я нічого не знаю*.

Із категорією особи тісно пов'язана категорія числа. Категорія числа дієслова так само впливає на формування текстотворчих вмінь і має невластивий дієслівний характер. Вона зумовлена суто іменниковою категорією числа в процесі формування підметово-присудкової основи речення. Наприклад: *Учень читає книжку і Учні читають книжки; Велосипедист мчить вулицю і Велосипедисти мчать вулицю*. На відміну від іменника категорія числа дієслова має абсолютно словозмінний характер. В особових формах однини і множини дієслів, подібно до іменників у формах однини і множини, один предмет або одна особа протиставляються кількості, більшій від одного. Наприклад: *будинок і будинки, жінка і жінки*. Поєднуючись із множинними іменниками, дієслова набувають формально-граматичної множинності, яка не спирається на реальну множинність. Наприклад: *канікули тривають, ворота відчиняються автоматично*.

Лінгвістичним підґрунтям експериментальної системи вправ є розуміння валентності дієслова, оскільки вона є категорією міжривневого, семантико-синтаксичного характеру, позаяк пов'язана з трьома рівнями мови – лексичним, синтаксичним та морфологічним, її складники стосуються цих рівнів.

У структурі речення, формуючи граматико-стилістичні вміня, крім валентно зв'язаних, виділяють-

ся валентно незв'язані компоненти, що є наслідком різних дериваційних перетворень, передусім згортання підрядної частини складного речення в адвербіальний компонент, який може виражати причинне, цільове, часове, допустове та інші значення: *Учень не вчиться через хворобу ← Учень не вчиться, бо хворіє*. Дієслово керує валентно зв'язаними компонентами, тоді як валентно незв'язані компоненти з адвербіальними значеннями поєднані підрядним детермінантним зв'язком прилягання з підметово-присудковою основою речення в цілому.

Суттєвий вплив на зміст експериментальної системи вправ має розуміння інфінітиву у сфері дієслова.

Традиційно інфінітив зараховували до дієслова як частини мови переважно на підставі його лексичного значення, бо він так само виражає значення дії, стану та процесу. Дехто з дослідників наголошував, що інфінітив – це найбільш загальне вираження дії [5, 322]. Проте його лексико-семантичну тотожність іншим формам дієслова не можна абсолютизувати, бо, по-перше, у такому разі до складу дієслів треба зараховувати віддієслівні іменники, оскільки вони також виражають дієслівну лексичну семантику, а по-друге, одного критерію не досить, щоб правильно визначити сутність інфінітива: у його ідентифікації треба зважати і на морфологічні ознаки, адже вони істотно відрізняються від морфологічних характеристик інших форм, об'єднаних у дієслово [2, 284].

В. Русанівський вважає інфінітив і виразником загальнодієслівної граматичної категорії перехідності/неперехідності, причому вона разом із категоріями виду (аспектуальності) та особовості/безособовості (персональності/імперсональності) об'єднує в одну частину мови такі різні дієслівні утворення, як дієвідмінювані дієслова, дієприкметники, дієприслівники, предикативні форми на *-но, -то* та інфінітиви [6, 158–159]. Проте категорія перехідності/неперехідності не є суто морфологічною. В основу її виділення покладено семантику дієслова – здатність/нездатність вираженої ним дії поширюватися/не поширюватися, спрямовуватися/не спрямовуватися на об'єкт – конкретний предмет, особу або якусь іншу істоту, що виступають у валентно зумовленій об'єктній позиції дієслова. Цілком очевидно, що категорія перехідності/неперехідності має міжривневий, *морфолого-словотвірний-синтаксичний характер*. Якщо за своєю семантикою інфінітив перебуває у сфері дієслова, то за морфологічними ознаками він виходить із неї. Саме це дало підстави І. Вихованцеві визначити статус і місце інфінітива на основі його вживання у двох функціонально-синтаксичних зонах – дієслівній та іменниковій [3, 81].

Формування текстотворчих умінь в учнів початкових класів під час вивчення дієслова залежить від ефективної орфонімічної роботи, мета якої – сфор-

мувати вміння обирати слова, які за своїм значенням відповідають певному контексту. Орфонімічна робота – використання лексико-граматичних вправ, що спираються передусім на значення дієслова (лексичне і граматичне) і встановлення зв'язку між значенням дієслова та змістом поняття, між значенням слова і змістом тексту [7].

Під орфонімічними помилками ми розуміємо помилки у неправильному вживанні дієслова, що пов'язано з незнанням його значення, випадки невідповідності обраного слова тому поняттю, яке ним помилково позначене. Сюди відносимо і незнання особливостей уживання синонімів (можливе вживання *працює вчителем*, але не *робить*), і неправильне вживання граматичної форми слова, неправильне слово – і формування *стерти дошку* замість *втерти дошку* або *зітерти з дошки*, унаслідок чого порушено відповідність слова тому поняттю, яке ним позначене [7].

Відповідно до принципу градаційності, який обґрунтовано в дисертаційній праці Н. Сіранчук, виокремлюємо чотири методичні рівні градаційності роботи над дієсловом у процесі вивчення української мови. Вправи *першого градаційного рівня* передбачають формування умінь орієнтуватися в умовах спілкування, усвідомлювати тему й основну думку висловлювання, добирати матеріал і систематизувати його для творення майбутнього тексту. *Вправи другого рівня градаційності* пов'язані із аналізом мовно-мовленнєвого матеріалу, добором лексики, необхідної для розкриття задуму, визначенням послідовності розташування мікротем, осмисленням смислових зв'язків між частинами тексту, виділенням ключових слів для висловлення думки за допомогою граматичних та інтонаційних засобів. *Вправи третього методичного рівня градаційності* спрямовані на добір відповідних лексичних, граматичних та інтонаційних засобів для вираження думки, добір до запропонованих дієслів синонімів і антонімів, використання прислів'їв, приказок, фразеологізмів та дієслів із переносним значенням під час продукування текстів різних типів. *Вправи четвертого методичного рівня градаційності* передбачають усвідомлення учнями початкових класів єдності значення, форми і функції засвоєних дієслівних одиниць у мовленні, передусім у сприйманні текстів; проведення роботи з культури мовлення, виконання творчих завдань, у процесі яких учні продукують власні висловлювання.

Отже, формування текстотворчих умінь учнів початкових класів у процесі вивчення дієслова доцільно здійснювати за такими *змістовими напрямками*: інформаційно-змістовим, граматико-стилістичним, структурно-композиційним, поведінково-рефлексійним, оптимально поєднуючи роботу над засвоєнням норм сучасного літературного мовлення (орфоепічна, орфонімічна і граматична правиль-

ність); розвитком навичок активної роботи з дієсловом (точність, чистота, багатство мовлення); формуванням умінь і навичок використовувати дієслово в усному (доречність, мовленнєвий етикет) і письмовому створенні текстів (логічність, виразність).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадер В.І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. Київ, 2000. 92 с.
2. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ: Університетське видавництво "Пульсари", 2004. 400 с.
3. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наукова думка, 1988. 256 с.
4. Гамза А.В. Формування текстотворчих умінь в учнів початкових класів у процесі вивчення дієслова: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019. 221 с.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Донецьк: Дон ДУ, 1996. 437 с.
6. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. Київ: Наукова думка, 1971. 317 с.
7. Сіранчук Н.М. Формування лексичної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2018. 403 с.
8. Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики української мови в початкових класах (XVI–XX ст.). Сло-в'янськ: ПП "Канцлер", 2004. 335 с.

REFERENCES

1. Bader, V.I. (2000). Rozvytok usnoho i pysemnoho movlennia molodshykh shkoliariv [Development of oral and written speech of younger schoolchildren]. Kyiv, 92 p. [in Ukrainian].
2. Vykhoanets, I.R. (2004). Teoretychna morfologhiia ukrainkoii movy: Akademichna hramatyka ukrainkoii movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language: Academic grammar of the Ukrainian language]. Kyiv, 400 p. [in Ukrainian].
3. Vykhoanets, I.R. (1988). Chastyny movy v semantiko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic and grammatical aspect]. Kyiv, 256 p. [in Ukrainian].
4. Hamza, A.V. (2019). Formuvannia tekstotvorchykh umin v uchniv pochatkovykh klasiv u protsesi vuvchennia diieslova [Formation of text-creating skills in primary school students in the process of learning verbs]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 221 p. [in Ukrainian].
5. Zahnitko, A.P. (1996). Teoretychna hramatyka ukrainkoii movy [Theoretical grammar of the Ukrainian language]. *Morfologhiia*. Donetsk, 437 p. [in Ukrainian].
6. Rusanivskiy, V.M. (1971). Struktura ukrainkooho diieslova [The structure of the Ukrainian verb]. Kyiv, 317 p. [in Ukrainian].
7. Siranchuk, N.M. (2018). Formuvannia leksychnoi kompetentnosti uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh ukrainkoii movy [Formation of lexical competence of primary school students in Ukrainian language lessons]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 403 p. [in Ukrainian].
8. Yavorska, S.T. (2004). Stanovlennia i rozvytok metodyky ukrainkoii movy v pochatkovykh klasakh (XVI–XX st.) [Formation and development of Ukrainian language methods in primary grades (XVI–XX centuries)]. Sloviansk, 335 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.05.2023